

چالشها و فرصت های فضای مجازی از دیدگاه معلمان در آموزش دانش آموزان دوره ابتدایی

محدثه سپیندار^۱، سمیرا صدرزاده^۲

آموزش و پرورش منطقه تبادکان، مشهد، ایران
(*mahdissepandar@gmail.com)

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی چالش ها و فرصت های فضای مجازی در جهت بهره وری آموزش در دوره ابتدایی بود. این پژوهش مطالعه کیفی از نوع پدیدار شناسی است. نمونه گیری با استفاده از روش مبتنی بر هدف و تا حد رسیدن به اشباع انجام گرفت. نمونه مورد مطالعه، ۲۰ نفر از همکاران فعال در حوزه فضای مجازی ساکن شهر مشهد در منطقه تبادکان بودند. برای جمع آوری اطلاعات از روش مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شد و تحلیل داده ها با استفاده از روش تحلیل مضمون توصیفی استراوس و کوربین صورت گرفت. آموزش و پرورش یکی از اهرم های بسیار توانمند در جهت آینده سازی هر کشوری می باشد؛ اگر بخواهیم که نیرویی توانمند در جهت احیا و ساختن آینده ی کشور داشته باشیم؛ باید آموزش های همه جانبه متناسب با شرایط روز دنیا داشته باشیم؛ طبق نتایج، چالشها و فرصتها در سه سطح انتخابی معلمان، دانش آموزان و اولیا مطرح و طبقه بندی شد. چالشها و فرصت ها در سطح معلمان در محورهای تکنولوژی و فناوری اطلاعات، مدیریتی، فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی و زیستی بدنی و در سطح خانواده در محورهای تکنولوژی و فناوری اطلاعات، مدیریتی، فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی و زیستی بدنی بررسی و برای چالشها ۶۵ کد باز و برای فرصتها ۴۱ کد باز دسته بندی شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می دهد با توجه به چالش ها و فرصت های آموزش مجازی که در دوره ابتدایی برای معلمان، اولیا و دانش آموزان به همراه داشته، ضرورت تحول در برنامه ریزی های آموزش مجازی، آگاهی و آشنایی هر چه بیشتر برنامه ریزان و مدیران آموزش های مجازی با این چالش ها و فرصت ها به عنوان مقدمه ای اساسی جهت پاسخگویی به مشکلات موجود و استقرار یک نظام آموزشی کارآمد را مشخص می سازد.

واژه های کلیدی: فضای مجازی- آموزش- چالش ها و فرصت های دوره ابتدایی

۱- کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مدیر آموزشگاه دوره ابتدایی منطقه تبادکان، مشهد ایران.
۲- کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، موسسه غیر انتفاعی شاندیز مشهد، راهبر آموزشی منطقه تبادکان، مشهد، ایران.

۱- مقدمه

در نظام آموزش ایران، اجرای آموزش مجازی با تلاش هر دو بخش دولتی و خصوصی به طور رسمی در سال 1380 شمسی آغاز شد. مسئله قابل تأمل اینجا است که تقابل شیوه سنتی آموزش با روش آموزش مجازی موجب تغییر پیامدهای آموزشی در یادگیرندگان شده است [1]. فرهنگ تازه یادگیری بدون حضور استاد، به راحتی نمی‌تواند جای خود را بیابد و در نتیجه محیط جدید آموزش و یادگیری را با چالش‌هایی همراه می‌سازد. یکی از برنامه‌های بسیار مهم و جدی که از سمت آموزش و پرورش و همچنین آموزش عالی مطرح و انجام شد، بحث آموزش الکترونیک¹ یا همان آموزش از طریق فضای مجازی است. چنانکه امروزه دنیای آموزش و پرورش نقطه توجه خود را از تدریس به یادگیری معطوف کرده است و چنین رویکردی با توجه به دانش گسترده فناوری اطلاعاتی و فن آوری غنی به دست می‌آید [2]. روش‌های آموزشی مبتنی بر فضای مجازی در سال ۲۰۰۵ از سوی یونسکو به عنوان مؤثرترین روش یاددهی-یادگیری معرفی شده است. تجربه‌های کسب شده در این زمینه بسیار مفید است و آموزش و پرورش دیگر نمی‌تواند با مدل قبلی به نحو مطلوبی به آموزش بپردازد و باید تغییرات ساختاری و دیجیتالی را در سرلوحه و اولویت کاری خود قرار دهد و در سراسر کشور آن را فراگیر کند؛ بنابراین در شرایط ایجاد بحران، مانند شیوع بیماری کرونا در جهان و ایران و تعطیلی طولانی مدت مدارس ضرورت توجه به آموزش‌های مجازی و الکترونیکی بیش از پیش احساس می‌شود [3] حتی سازمان بهداشت جهانی هم طبق بیانیه‌ای اعلام کرده است که آموزش از راه دور مانند رادیو، پادکست، تلویزیون و آموزش برخط از بهترین راه‌های ادامه آموزش است [4]. در شرایط کنونی جهان، آموزش برخط دسترسی بسیاری از دانش آموزان را به آموزش فراهم می‌آورد و در سال‌های پیش رو هم میزان این دسترسی بی‌گمان افزایش خواهد یافت. [5] آموزش مجازی، نوعی فناوری آموزشی غربی است که بر محور ارزش‌هایی نظیر فردمحور بودن، یادگیری مستقل، خودراهبر و فعال مبتنی است. البته بدیهی است هر جامعه این نوع یادگیری را متناسب با شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی خود بکار می‌گیرد. [6] برای کشورهای در حال توسعه، تجربه و درک آموزش مجازی در نظام آموزشی یک تجربه پیچیده واقعی/مجازی، جهانی/ محلی، سنتی و مدرن است و در این شرایط شکل و نوع مناسبات فردی- اجتماعی دستخوش تغییر شده و روابط قدرت، سلسله مراتب بین استاد/ دانشجو، تحقق فردیت، بسط دیوارهای کلاس درس و به طور کلی مناسبات جدید شکل گرفته است. به همین ترتیب، به کارگیری این فناوری در جوامع شرقی و در حال توسعه نظیر کشورمان ایران، که ارزش‌های فرهنگی- اجتماعی متفاوتی دارد، موجب می‌شود درک کاربران از این نوع یادگیری متفاوت باشد. مسئله قابل بررسی این است که ورود آموزش مجازی به نظام آموزش عالی ایران، که نظامی با اقتضائات بومی- ملی خاص خود است، چه تحولاتی را در مبانی تعلیم و تربیت ایجاد کرده است. با توجه به اینکه آموزش مجازی یک فناوری نوین است، این سؤال پیش می‌آید که «آموزش مجازی در دانشگاه‌های ایران چه چالش‌های برجسته‌ای را در فرایند تعلیم و تربیت ایجاد کرده است؟» هدف پژوهش حاضر، آن است که با واکاوی عمیق این مسئله، پاسخ مناسبی برای پرسش مطرح شده، بیابد. آموزش مجازی، به تمام شکل‌های یاددهی- یادگیری اطلاق می‌شود که به شیوه الکترونیکی اجرا و پشتیبانی می‌شود. این شیوه آموزش با هدف ساخت دانش مرتبط با تجربه فردی پیش می‌رود. فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، چه به صورت شبکه- ای و چه غیر شبکه‌ای، رسانه اصلی تسهیل آموزش مجازی تلقی می‌شوند. [7] حرکت به سوی این شیوه نوین در آموزش مدارس، موجب شده است تعداد زیادی از مدارس جهان به طور روز افزون، در ارائه آموزش‌های متنوع از آن استفاده کنند. اما بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند آموزش مجازی نتوانسته است تمامی اهداف اساسی تعلیم و تربیت نظیر رشد تفکر خلاق، تعهد و مسؤولیت پذیری، خطرپذیری علمی و مواردی از این نوع را محقق سازد. [8] بررسی مبانی نظری نشان می‌دهد که فضای مجازی با وجود گسترده‌تر کردن زمینه اطلاعاتی کاربران، در پرورش مهارت‌های آموزشی نظیر «خلاقیت» چندان موفق

¹ E-Learning

نیست [8] خلاقیت به معنای «به کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یک فکر یا مفهوم جدید» است. در این راستا، توانایی پرورش یا به وجود آوردن یک انگاره یا اندیشه جدید مطرح است. خلاقیت ارتباط مستقیمی با قوه تخیل یا توانایی تصویرسازی ذهنی دارد که در راستای یافتن راه‌های جدید برای انجام دادن بهتر کارها به کار گرفته می‌شود [9] از سوی دیگر، در محیط‌های آموزشی و نیز در فرایند آموزش اثربخش آموزشی، تلاش می‌شود تا دانش مربوط به محتوای درس به صورت فعالانه به وسیله یادگیرندگان ساخته شود [10]

از سوی دیگر آموزش گسترده برخط¹ و شبکه‌های اجتماعی بستری را برای تعامل اجتماعی و تسهیم باورها و دانش بین کاربران می‌کند [11] در حال حاضر استقبال کاربران از شبکه‌های اجتماعی به گونه‌ای است که، می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی، به عنوان یکی از تأثیرگذارترین سرویس‌های ارائه شده توانسته است در سال‌های اخیر تحول شگرفی بر نظام آموزشی کشورهای مختلف جهان از جمله ایران به وجود آورد [3] با پیدایش شبکه‌های اجتماعی، استفاده از آنها جزء جدایی ناپذیر زندگی بسیاری از مردم از جمله دانشجویان شده و بر روی کلیه جوانب زندگی دانش آموزی، از میزان مطالعه، عملکرد تحصیلی و تا سایر مهارت‌های تحصیلی آنها، تأثیر مستقیم و غیرمستقیم داشته است. [12] کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در عرصه تعلیم و تربیت و پژوهش به سرعت در حال رشد است [13] ضریب نفوذ اینترنت در جهان هم اکنون با بیش از ۲/۲ میلیارد کاربر به ۳۳ درصد رسیده است و در این میان ایران حدود دو درصد از سهم کاربران اینترنت را به خود اختصاص داده است. ضریب نفوذ ۵۳ درصدی اینترنت نشان می‌دهد که در ایران بالغ بر ۴۰ میلیون کاربر اینترنت وجود دارد و در سطح خاورمیانه رتبه نخست را از لحاظ تعداد کاربران دارد، با توجه به گستردگی شبکه مجازی در عرصه تعلیم و تربیت کشور و با تمام چالش‌های موجود محیط‌های یادگیری مجازی دارای امکانات و قابلیت‌های متنوعی هستند که می‌توان با استفاده از این امکانات، شیوه‌ها و راهبردهای موثری را برای ارزشیابی واقعی از آموخته‌های دانش پذیران به کار گرفت. [14] به این دلیل می‌توان بر این چالش‌ها و چالش‌های احتمالی فایق آمد.

اصول حاکم بر فعالیتهای آموزش یادگیرندگان در فضای مجازی:

- ۱- تجارب یادگیری به گونه‌ای انتخاب شود که دانش آموزان فرصت لازم را برای تمرین رفتارهای متناسب با هدف‌های مورد نظر داشته باشد.
 - ۲- تجارب یادگیری طوری انتخاب شود که دانش آموز از انجام آنها احساس رضایت کند.
 - ۳- تجارب یادگیری باید آمادگی (شرایط عقلانی، جسمانی، اجتماعی، عاطفی و غیره) یادگیرندگان هماهنگ باشد.
 - ۴- امکان بهره‌گیری از تجارب گوناگون فراهم شود.
 - ۵- تجارب یادگیری باید طوری انتخاب شوند که منجر به نتایج نامطلوب نشوند.
 - ۶- تجربیات یادگیری باید به گونه‌ای باشند که ایده‌ها، مهارت‌ها و شیوه‌های درک کردن و تفکر را که برای یادگیرندگان و جامعه ارزش تربیتی دارند، پرورش دهد. [15]
- از طرفی توجه به رکن مهم و تاثیر گذار ارتقای کارآمدی مدرسه باعث توانمندی نیروی انسانی و موفقیت‌های آتی را تضمین می‌کند.

از این رو، با توجه به اهمیت فضای مجازی و پژوهش‌های آن در جهت کارآمدی آموزش در مدارس، این پژوهش به بررسی بهره‌وری آموزش در فضای مجازی در دوره ابتدایی با توجه به چالش‌ها و فرصت‌های آن پرداخته است، پس پرسش اصلی این

¹ Massive Open Online Courses

پژوهش، آن است که چه موانع و عوامل تسهیل کننده‌ای در آموزش مجازی دوره ابتدایی وجود دارد و صاحب نظران چه نظری نسبت به این مقوله دارند؟ در همین راستا، پژوهشگران ابتدا به دنبال شناسایی چالش‌ها و موانع خواهد بود که انتقال مفاهیم را با محدودیت رو به رو ساخته است و در نهایت، نظر صاحب نظران در این زمینه را شناسایی خواهد کرد. برای پاسخگویی به این مسأله، ابتدا با مرور پژوهش‌ها و نظریه‌های مربوط، الگویی مناسب و مربوط به این دغدغه پژوهشی مطرح می‌شود و سپس از طریق روش تحلیل مضمون با مصاحبه نیمه ساختاریافته الگوی مورد نظر بررسی می‌شود. با توجه به این الگو محقق بر آن است که به بررسی نگرش معلمان در زمینه چالش‌ها و فرصت‌های ایجاد شده در زمینه آموزش مجازی بپردازد.

سوالات تحقیق

- ۱- وضعیت نگرش معلمان ابتدایی درباره چالش‌های آموزش مجازی چگونه است؟
- ۲- وضعیت نگرش معلمان ابتدایی درباره فرصت‌های آموزش مجازی چگونه است؟

۲- روش پژوهش

از آنجایی که هدف از پژوهش حاضر توصیف تجارب معلمان بود، این مطالعه به روش پدیدارشناسی^۱ توصیفی انجام گرفت. با توجه به اینکه شیوه تحقیق پدیدارشناسی توصیفی می‌باشد شیوه انتخاب نمونه به صورت هدفمند با حداکثر تنوع انجام گرفت. جهت دستیابی به نتایج شیوه نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع نظری در بین معلمان مقطع ابتدایی که مایل به همکاری بودند، ادامه یافت. اشباع نظری به این معنی است که پس از بررسی اطلاعات گرفته شده، اطلاعات حاصل از نمونه جدید از جنس همان پاسخ‌های قبلی باشد و راهکار جدیدی تولید نگردد. [16] اشباع نظری در این پژوهش با انجام مصاحبه نیمه ساختار یافته بین ۲۰ معلم با سوابق تحصیلی متفاوت کسب گردید. مصاحبه نیمه ساختاریافته شیوه‌ای است که در تحقیقات کیفی جهت دستیابی به اطلاعات استفاده می‌گردد که در آن سوالات مشابه از مصاحبه شوندگان پرسیده می‌شود اما آنها مختار هستند به شیوه‌ای که تمایل دارند به سوالات پاسخ بدهند. با هر کدام از افراد شرکت کننده یکبار مصاحبه انجام گرفت و بر روی نوار ضبط شد.

تحلیل داده‌ها

جهت تحلیل اطلاعات حاصل از روش تحلیل مضمون توصیفی [17] استفاده شده است. این شیوه تحلیل دارای سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی یا انتخابی است. در این پژوهش پس از مصاحبه با ۲۰ معلم به اشباع نظری دست یافته سپس به مقایسه مفاهیم اولیه دست یافته از بیانات پرداخته و وجه مشابهات بین آنان را یافته و در یک مقوله بزرگ دسته‌بندی شدند. حاصل این مقایسه‌ها باید به گونه‌ای باشد که با در کنار هم قرار گرفتن این مفاهیم مقوله‌ای که در آن دسته بندی شده‌اند را یادآوری نماید. در مرحله بعد که کدگذاری محوری می‌باشد این مقولات مشابه در خوشه‌هایی دسته‌بندی می‌شوند و در مرحله کدگذاری انتخابی خوشه‌های مشابه را در یک کد که محقق نامی برای آن یا بر اساس مفاهیم و مستندات علمی و یا بر اساس دانش خود انتخاب می‌کند، قرار داده می‌شوند.

روایی و پایایی پژوهش

روایی محتوایی سوالات مصاحبه توسط ۵ نفر از متخصصان احراز شد.

¹ phenomenology

به منظور حصول اطمینان از اعتبار داده‌های استخراج شده، از معیارهای اعتبار سنجی کیفی مانند قابلیت اعتبار ۱، تأییدپذیری ۲ و قابلیت انتقال ۳ استفاده شد. متن پیاده‌شده مصاحبه‌ها چندین بار مطالعه شد، داده‌ها مقایسه، خلاصه و دسته‌بندی گردید. همچنین بدون اعمال تغییرات در داده‌ها، از روش بازبینی همکاران پژوهشگر بهره گرفته شد. پژوهشگر پس از پیاده‌سازی فایل مصاحبه آن را در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار داد تا از طریق تأیید یا اصلاح توسط مصاحبه‌شونده از درستی مطالب بیان شده اطمینان یابد. در تمام مراحل تحلیل، رونوشت‌ها و مضامین استخراج‌شده از متن مصاحبه‌ها به تأیید پژوهشگران همکار می‌رسید و پژوهشگر از همکاران درخواست می‌نمود مقوله‌های تحلیل محتوای مصاحبه‌ها را مورد بازبینی قرار دهند و اگر مواردی مبهم بود یا منظور مشارکت‌کنندگان به درستی درک نمی‌شد از طریق تماس تلفنی و ایمیل شفاف‌سازی می‌شد. در راستای تأییدپذیری مضامین استخراج شده نیز سعی گردید تمام مراحل پژوهش اعم از جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل و شکل‌گیری درونمایه‌ها به منظور فراهم نمودن امکان ممیزی پژوهش توسط مخاطبین و خوانندگان، تشریح شود و برای قابلیت انتقال‌پذیری یافته‌ها توصیفی مبسوط و روشنی از بستر و زمینه پژوهش ارائه گردید تا خواننده بتواند در مورد قابلیت کاربرد یافته‌ها در موقعیت‌های دیگر قضاوت کند. در ضمن ارائه یافته‌های غنی و دقیق همراه با نقل و قول‌های مناسب و انتخاب مشارکت‌کنندگان صورت گرفت تا به قابلیت انتقال یافته‌های پژوهش کمک نماید.

۳- یافته‌ها

سوال اول: وضعیت نگرش معلمان درباره چالش‌های آموزش مجازی چگونه است؟
پس از بررسی و تجزیه مصاحبه‌های انجام شده در پاسخ به سوال اول در بخش کد گذاری باز، ۶۵ کد باز که در ۱۴ کد محوری دسته شدند و در سطح انتخابی این کدها در سه سطح چالش‌های مرتبط با معلم، دانش آموزان و اولیا دسته بندی شدند. نتایج حاصل در جدول ذیل مشخص گردید.

جدول شماره (۱) چالش‌های آموزش فضای مجازی

چالش‌ها	
معلم	تکنولوژی و فناوری اطلاعات عدم آشنایی کافی برخی معلمان با نرم افزارهای مختلف جهت تولید محتوای آموزشی سرعت پایین اینترنت در انتقال محتوای آموزشی عدم اجرای روش‌های تدریس خلاق و عملی به علت محدودیت فضای مجازی اختلال در سرعت اینترنت و شبکه شاد
مدیریتی	دخالت اولیا در تدریس معلم عدم برقراری ارتباط دوسویه با دانش آموزان جهت کنترل میزان حضور و توجه به محتوای درس عدم ارائه فعالیت‌های گروهی همزمان در زمان تدریس نبود شرایط اجرای کامل ارزشیابی کیفی - توصیفی عدم حضور دانش آموزان در ساعات آنلاین آموزشی عدم شناخت کافی معلم از دانش آموزان عدم رعایت حریم خصوصی کلاس درس جایگزین شدن اولیا در ارزشیابی بجای دانش آموزان عدم تجربه کافی جهت حضور در فضای آموزش مجازی فشارهای وارده جهت انجام فعالیت در بخشنامه‌های متعدد پیگیری حضور دانش آموزان غیرفعال در سامانه آموزشی عدم همکاری اولیا در فرایند آموزشی و حضور دانش آموز

۱ Credibility

۲ Dependability

۳ Transferability

نداشتن فضای لازم برای تولید محتوای آموزشی		
سخره گرفته شدن تدریس معلمان در فضای مجازی حمایت مفرط آموزش و پرورش از خانواده ها و عدم حمایت معلمان بازخوردهای نامناسب به شیوه تدریس معلمان درگیری فضای خانوادگی معلمان در فرایند تدریس مشغولیت بیش از ۸ ساعت فعالیت کاری و تبدیل شدن به ۲۴ ساعته شدن فرایند آموزش ایجاد مشکلات و تنش بین اعضا خانواده با فعالیت کاری معلم	فرهنگی و اجتماعی	
هزینه بالا و سرسام آور اینترنت حجم بالای اینترنت مصرفی در انتقال محتوای آموزشی و بررسی تکالیف سوختن یا آسیب دیدن تجهیزات مثل کامپیوتر، تبلت، گوشی یا کامپیوتر و...	اقتصادی	
ایجاد مشکلات جسمی به علت استفاده بیش از حد از گوشی و لب تاب افت شادابی و انگیزش معلم	زیستی بدنی	
عدم آشنایی خانواده ها با فضای مجازی محدودیت در استفاده کردن از موبایل شخصی	تکنولوژی و فناوری اطلاعات	خانواده
عدم کنترل فرزندان در فضای مجازی داشتن همزمان چند فرزند محصل تداخل کلاس های فرزندان عدم همراهی دانش آموز با ولی جهت انجام تکالیف	مدیریتی	
پایین بودن سطح سواد والدین محدود شدن آزادی های شخصی به علت رسیدگی به کلاس فرزندان پایین بودن سطح تاب آوری والدین در برخورد با فرزندان درگیری و مشکلات خانوادگی همیار معلم شدن	فرهنگی و اجتماعی	
عدم توانایی مالی جهت ابزار حضور دانش آموز در کلاس	اقتصادی	
عدم محیا نبودن اینترنت پرسرعت برای تمامی دانش آموزان	تکنولوژی و فناوری اطلاعات	دانش آموز
عدم برقراری عدالت آموزشی به سبب میزان بهره‌مندی دانش آموزان از امکانات آموزشی الکترونیکی دور شدن دانش آموزان از هدف اصلی آموزشی و گرایش به سایت ها و فضاهای نامناسب مجازی عدم تمایل و انگیزه جهت حضور در کلاسها عدم آگاهی دانش آموزان از مضرات استفاده نادرست از فضای مجازی دور بودن از فضای شاد و لذت بخش مدرسه و دوستان کاهش اعتماد به نفس جهت حضور در فرایندهای کلاسی عادت کردن به بی نظمی	فرهنگی و اجتماعی	
عدم آگاهی از چگونگی و استفاده از فضای مجازی نداشتن تعاملات گروهی بین دانش آموزان افت تحصیلی دانش آموزان با نیازهای آموزشی خاص عدم یادگیری مناسب با روشهای تدریس غیر حضوری عدم سنجش صحیح آزمونهای مجازی در تعیین میزان یادگیری دانش آموز عدم توجه معلم به تفاوت های فردی دانش آموزان تداخل کلاس با خواهر و برادر عدم درک صحیح از واقعی بودن آموزشها و کلاسهای مجازی عدم امکان رفع اشکال در لحظه تدریس	آموزشی	

عدم برقراری ارتباط عاطفی با آموزگار عدم تمرکز کافی دانش آموز(برگزاری کلاس در فضای شلوغ خانواده) عدم همراهی برخی والدین در بازآموزی مطالب تضعیف دانش آموزان در نوشتن و زیبا نویسی		
عدم دسترسی به وسایل الکترونیک هوشمند جهت شرکت در کلاسها بالا بودن هزینه اینترنت	اقتصادی	
ایجاد مشکلات ساختاری و بینایی در دانش آموزان عدم تحرک در دانش آموزان و ایجاد چاقی مفرط	زیستی بدنی	

۲- سوال دوم: وضعیت نگرش معلمان درباره فرصت‌های آموزش مجازی چگونه است؟
در رابطه با این سوال همانند سوال اول تمامی مفاهیم ابتدا مقایسه و در کدگذاری اولیه ۴۱ کد به دست آمد که در کد گذاری محوری در ۱۳ کد دسته بندی شدند و در سطح کدگذاری انتخابی تمامی موارد مقایسه شده در سه سطح معلم، دانش آموز و اولیا قرار داده شدند.

جدول شماره (۲). فرصت های آموزش مجازی

فرصت ها		
معلم	تکنولوژی و فناوری اطلاعات	افزایش سطح دانش معلمان در حیطه تولید محتوا آشنایی با نرم افزارهای مختلف تولید محتوا آشنایی با نحوه تولید آزمون های آنلاین مجازی و بازی های سرگرم کننده دسترسی به عملکرد فردی هر دانش آموز با استفاده از پوشه الکترونیکی
	مدیریتی	آشنایی با روش های تدریس متنوع قویت روحیه هم آموزی و تجربه گردانی معلمان مدیریت ساعت برگزاری کلاس دستیابی به روش های متنوع ارائه محتوا دقت و برنامه ریزی بیشتر در طراحی برنامه آموزشی کمک از اولیا در فرایند تدریس
	فرهنگی و اجتماعی	دیده شدن فعالیت و خلاقیت معلم در سطح فراتر از مدرسه تعامل بیشتر با همکاران هم پایه منطقه و حتی استان و کشور
	اقتصادی	صرفه جویی در برگه های امتحانی کاهش بار ترافیکی در ساعات شروع و پایانی مدارس صرفه جویی در هزینه های رفت و آمد
	زیستی بدنی	
خانواده	تکنولوژی و فناوری اطلاعات	تمایل به یادگیری سواد رسانه ای
	مدیریتی	تعامل بیشتر بین والدین و معلم به دلیل ارتباط دو سویه برای امر آموزش اشراف به کلاس و کنترل فرایند تحصیل فرزندان ارتقا سطح سواد با مشاهده کلیپ های آموزشی فرزندان شناخت بیشتر توانمندی و استعداد های فرزندان
	فرهنگی و اجتماعی	به روز شدن اطلاعات و آگاهی در زمینه امور آموزشی کنار هم بودن اعضای خانواده آشنایی با سختی های شغل معلمی
	اقتصادی	کم شدن هزینه رفت و آمد و خرید لوازم التحریر
دانش آموز	تکنولوژی و	ارتباط با دنیایی فراتر از کلاس و میز و مدرسه

فناوری اطلاعات	کسب تجربه در حوزه آموزش های مجازی ایجاد انگیزه و ترغیب جهت یادگیری و استفاده از اپلیکیشن های مختلف و به تبع آن بالا رفتن سواد علمی و رسانه ای
فرهنگی و اجتماعی	ایجاد استقلال برای دانش آموز در یادگیری امکان شرکت در کلاس در هر مکان و موقعیتی
آموزشی	یادگیری به صورت معکوس برخورداری مکرر از مطالب درسی به واسطه کلیپ های آموزشی، درسنامه آگاهی از میزان ضعف ها و نقاط قوت خود با توجه به سطح سایر فراگیران در کلاس های مجازی تقویت روحیه خلاقیت و نوآوری در دانش آموز تقویت هوش زبانی و کلامی دانش آموز یادگیری مدیریت مناسب جهت بهره گیری هر چه بیشتر از کلاسهای مجازی افزایش حس مسئولیت پذیری
اقتصادی	عدم هزینه رفت و آمد کاهش هزینه خرید لوازم التحریر
زیستی بدنی	کاهش استرس و اضطراب بالا رفتن اعتماد به نفس کاهش شیوع بیماری های واگیردار بین دانش آموزان

شکل شماره (۱). چالش ها و فرصت ها در سطح معلمان

شکل شماره (۲). چالش ها و فرصت ها در سطح دانش آموزان

شکل شماره (۳). چالش ها و فرصت ها در سطح اولیا

۴- نتیجه گیری و بحث:

از آنجایی که معلمان، مهمترین افرادی هستند که در نظام آموزش و پرورش درگیر آموزش مستقیم با دانش آموزان هستند، محقق این پژوهش را با هدف سنجش نگرش معلمان در خصوص چالشها و فرصتهای ایجاد شده برای آموزش مجازی در دوره ابتدایی انجام داد. آموزش مجازی نیاز به پیش نیازها و روش تدریسی ویژه دارد که در نقاط زیادی از کشور این شرایط فراهم نیست. در مقابل عدهای آموزش مجازی را ایجادکننده فرصت تلقی کرده‌اند. فرصتی که می‌توانست در خدمت بازنگری و افق گشایی در ساختارها و فرایندهای باشد که آموزش و پرورش را از ماهیت اصلی خویش دور کرده است. در برنامه‌های

آموزش رسمی مدارس کشور ما ایران، استفاده از فناوری آموزش مجازی در مدارس نیازمند نوعی تحول در طراحی‌های آموزشی است که مبتنی بر چالش‌ها و فرصت‌های پیش رو معلمان، دانش آموزان و اولیا باشد. با توجه به نتایج حاصل از چالش‌هایی که معلمان در حوزه فناوری اطلاعات و تکنولوژی عنوان کرده‌اند سیستم باید به سمتی حرکت نماید تا این موانع مطرح شده را به فرصت‌هایی برای توانمندسازی معلمان استفاده نماید. لازمه حل مشکلات موجود در زمینه ساختار تکنولوژی و فناوری اطلاعات، همراهی عوامل مدیریتی را می‌طلبد تا در جهت بهبود زیرساخت‌های آموزش مجازی قدم بردارند.

حوزه مدیریتی به دنبال آسیب شناسی دقیق از فضای مدیریت کلاسی معلمان که ارتباط تنگاتنگی با چالش‌های آموزشی دانش آموزان دارد، می‌باشد که می‌توان به عدم ارتباط دوسویه بین معلم و دانش آموز، عدم فعالیت‌های گروهی مناسب و برنامه‌ریزی شده و عدم شناخت کافی از دانش آموزان اشاره نمود که منجر به عدم علاقه‌مندی فراگیران به حضور در کلاس‌های مجازی و آموزش نامناسب می‌گردد. با بهره‌گیری از فرصت‌های آموزش مجازی در حوزه مدیریت از جمله تجربه‌گردانی همکاران، آشنایی با روش‌های تدریس متنوع و بهره‌گیری از محتواهای خلاق و جذاب می‌توان در جهت رفع موانع در حوزه آموزشی دانش آموزان و همچنین علاقه‌مندی خود معلمان گام برداشت.

درگیری بیش از حد معلمان در فضای مجازی و همچنین عدم امنیت کلاسی در حوزه فرهنگی و اجتماعی منجر شده تا معلمان نتوانند با آرامش خاطر به فعالیت‌های خود در کلاس بپردازند. این مشکلات در سطوح دانش آموزان و اولیا نیز حضور و مشارکت آنان را در فعالیت‌های کلاسی به حداقل رسانده و در برخی از دانش آموزان مشکلات روحی و عاطفی را در پی داشته است. لذا ایجاد فضایی که بتواند به لحاظ قانونی (انتشار کلیپ‌های آموزشی در فضای مجازی) این موانع را رفع نماید لازم و ضروری است. یکی از نمونه‌های بارز این مشکل پخش اشتباهات کلامی معلمان در فضاهای مجازی می‌باشد که منجر به احساس عدم امنیت در فرایند تدریس شده است. این تجربه برای دانش آموزان و اولیا نیز مشابه می‌باشد که گاهی تصاویر ناخواسته از اولیا و یا اشتباهات دانش آموزان در فضاهای مجازی منتشر گشته و باعث نارضایتی و دل‌سردی آنان گشته است.

مشکلاتی که معلمان، خانواده‌ها و دانش آموزان در حوزه اقتصادی مواجه شده‌اند از جمله مواردی است که نیاز به بازبینی برنامه‌های آموزشی را ضروری می‌نماید. یکی از زیرساخت‌های ضروری حضور این سطوح در فضای مجازی، توجه به بعد اقتصادی آن می‌باشد. متأسفانه تمامی دانش آموزان و اولیا توانایی تامین ابزار حضور در کلاس مجازی را دارا نمی‌باشند، همچنین معلمان با مشکلاتی نظیر خرابی ابزار آموزشی در فضای مجازی به علت استفاده بیش از حد از وسایل جهت تولید محتوای آموزشی و همچنین تامین هزینه اینترنت مواجه هستند. اما از طرفی عدم حضور در کلاس‌های حضوری هزینه رفت و آمد را برای خانواده‌ها و معلمان حذف نموده و می‌تواند تا حدی هزینه‌های بیشمار دیگر را جبران نماید.

در حیطه زیستی بدنی مشکلات عدیده‌ای برای معلمان و دانش آموزان ایجاد نموده است. نامناسب بودن استفاده از فضای مجازی، مشکلات ساختار قامتی، کم تحرکی، بیماری‌های چشمی و آسیب‌های روحی و روانی که حاصل از این سبک از آموزش می‌باشد نیازمند برنامه‌ریزی در جهت کاهش این موارد را ضروری می‌نماید. علی‌رغم مشکلات به وجود آمده برای دانش آموزان یکی از فوایدی که آموزش مجازی به همراه داشته کاهش بیماری‌های واگیردار و تماسی از قبیل سرماخوردگی و شپش می‌باشد.

با توجه به موارد عنوان شده می‌توان برخی از مشکلات و چالش‌ها را با برنامه‌ریزی دقیق و مناسب به فرصت‌هایی جهت بهبود فرایند آموزشی تبدیل نمود. موانعی که در سطح گسترده‌تر وجود دارند نیاز به مدیریت مناسب جهت جلوگیری از افت کیفیت آموزشی، ایجاد عدالت آموزشی و از بین بردن شکاف آموزشی بین معلمان، اولیا و دانش آموزان می‌باشد. می‌توان با استفاده از مشارکت کلیه دستگاه‌ها، نهادهای مردمی و خانواده‌ها جهت بهبود سیستم آموزشی و یادگیری با تاکید بر استفاده مناسب از آموزش مجازی گام برداشت.

به منظور کاهش چالش‌های مذکور، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود: زمینه ارتباطات اجتماعی دانش آموزان با معلمان، به کارگیری فناوری‌های تعاملی چندرسانه‌ای، نهادهای آموزشی و پژوهشی، اجتماعات علمی و برنامه‌های مفرح فراهم گردد. زمینه سازی آموزش اثربخش مجازی، در هر دو جنبه آموزش و تربیت، مستلزم وجود زمینه تعامل فعال دانش آموزان با محتوا، معلم، کادر اجرایی مدرسه، همکلاسی‌ها و در معنای گسترده، مدرسه است که می‌تواند به گونه‌ای آثار ناخواسته عدم حضور در اجتماع، از جمله ضعف تربیت، را به حداقل رساند. معلم باید توانایی‌های مختلف دانش آموزان مجازی را با زندگی در کلاس درس مجازی درهم آمیزد. دانش آموزان مجازی باید به جای درگیر شدن با مفاهیم انتزاعی که به شکل سخنرانی یک سویه در کلاس انجام می‌دهد، فعالیت‌های درسی مسئله محور و پژوهش محور در اختیار داشته باشد. در این صورت، دانش آموز با معلم وارد بحث و مذاکره می‌شود و در انجام پروژه‌های درسی کاملاً درگیر و فعال می‌شود و معلم با ارائه تکالیف جذاب و محتواهای متناسب با علائق و توانمندی دانش آموزان آنها را به فرایند آموزش بازگرداند.

برقراری ارتباط مناسب و اثربخش با اولیا دانش آموزان جهت جلب مشارکت در فرایندهای کلاسی می‌تواند تا حدی مشکلات را برای معلمان هموار سازد. با ایجاد فرایند والد-معلمی، به والدین این احساس منتقل می‌شود که نقش تاثیر گذاری در فرایند آموزشی دارند که این امر باعث ایجاد و تقویت احساس اعتماد به نفس در آنان و همچنین کمک به فرزندان باعث ارتقا سطح سواد آموزشی در آنان می‌گردد.

ایجاد کارگاه‌های آموزشی تولید محتوا می‌تواند راه کار مناسبی برای تقویت توانمندی آنان در زمینه شیوه‌های تدریس متنوع گردد. همچنین پیش بینی راه کارهایی در جهت تامین هزینه‌های مالی می‌تواند فشار روانی حاصل از حضور در این کلاس‌ها را برای دانش آموزان و اولیا به حداقل برساند.

مراجع

- 1- Allan HT, O'Driscoll M, Simpson V, Shawa J. Teachers' Views of Using E-Learning for NonTraditional Students in Higher Education. Nurse Education Today. 2013;33(9):1068-1073.
- ۲- فتحی، فتانه؛ کردنوقانی، رسول؛ یعقوبی، ابوالقاسم و رشید، خسرو. مقایسه آموزش با روش سنتی و آموزش با نرم افزار آموزشی در سطوح یادگیری دانش، فهمیدن و کاربرد در درس ریاضی و علوم در دانش آموزان دختر پایه ششم ابتدایی شهر خرم آباد. پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی. دوره ۷ شماره ۲، ۶۵-۷۶. ۱۳۹۸
- 3- Soleimani Pour R. Social networks, opportunities and threats. Rahavard Noor. 2012;14:9-31.
- 4- Bender, L. (2020). Key Messages and Actions for COVID-19 Prevention and Control in Schools. Education UNICEF NYHQ.
- 5- Mayadas, A. F., Bourne, J., & Bacsich, P. (2009). Online education today. Science, 323 (5910), 85-89
- 6 Levy P. The Impact of Technology in Cyber Culture. Minneapolis: University of Minnesota Press [Internet]. 2006 [cited 2013 April 12]. Available from: <https://circle.ubc.ca/bitstream/handle/2429/1333/WikiRevolutionCATaC2006.pdf?sequence>.
- 7 . Tavangarian D, Leybold ME, Nölting K, Röser M, Voigt D. Is E-learning the Solution for Individual Learning? Electronic Journal of E-learning. 2004;2(2):273-280.
- 8 Dreyfus H. About the Internet: A Philosophical Look at the Internet. Farsinezhad A, trans. Tehran: Saghil Publications; 2010. p. 20-85. [In Persian]
- 9 Mohammadi N. Creativity and Initiation: Its Definition, Concepts and Management. Hamshahri Magazine. 2005;13(3730):10. [In Persian]
- 10 Ramsden P. Learning to Teach in Higher Education. London: Routledge; 1996
- 11 McBride K. Social-networking sites in foreign language classes: Opportunities for re-creation. The next generation: Social networking and online collaboration in foreign language learning. 2009;8:35- 58.
- 12 Kirschner PA, Karpinski AC. Facebook® and academic performance. Comp Hum Behav. 2010;26(6):1237-45. DOI: 10.1016/j.chb.2010.03.024
- 13 Oinas-Kukkonen H, Lyytinen K, Yoo Y. Social networks and information systems: ongoing and future research streams. J Assoc Inf Syst. 2010;11(2):3.
- 14 Bedford.W.,Gregg.J &Clinton. S(2009). Implementing Technology to Prevent Online Cheating: A Case Study at a Small Souther Regional University (SSRY).MERLOT Journal of Online Learning and Teaching, 5(2), 230-238.
- 15سراجی، فرهاد. برنامه درسی مبتنی بر وب : گامی به سوی تمرکز زدایی یا تشدید تمرکز در نظام برنامه ریزی درسی، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، (۴): ۸۳-۶۹. ۱۳۸۶.
- ۱۶رمضانی، سیده گل افروز؛ قلتاش، عباس؛ تجربه زیسته دانشجویان دکتری دانشگاه کردستان در بازماندگی از ازدواج. فصلنامه آموزش عالی ایران، شماره ۳۲، ۱۳۹۵.
- ۱۷منوریان، عباس؛ پیوسته، اکبر؛ واعظی، کمال؛ خوش چهره، محمد. طراحی مدل به کارگیری نخبگان علمی در محیط های دانشگاهی (مطالعه موردی: اتید دانشگاه تهران). فصلنامه مدیریت دولتی، دوره ۹، شماره ۳، ۱۳۹۶.